

भाग ५

नेपाल सरकार

प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयको

सूचना १

भूकम्पबाट प्रभावित संरचनाको पुनर्निर्माणको लागि वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन सम्बन्धी कार्यविधि

भूकम्पबाट प्रभावित क्षेत्रमा पुनर्निर्माण तथा त्यस्तो क्षेत्रबाट विस्थापित व्यक्ति वा परिवारको पुनर्बास वा स्थानान्तरण सम्बन्धी प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन सम्बन्धी व्यवस्थालाई सरल, पारदर्शी तथा प्रभावकारी बनाउन वाञ्छनीय भएकोले,

भूकम्पबाट प्रभावित संरचनाको पुनर्निर्माण सम्बन्धी ऐन, २०७२ को दफा ४ को उपदफा (२) ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी नेपाल सरकारले देहायको कार्यविधि बनाएको छ ।

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ: (१) यस कार्यविधिको नाम “भूकम्पबाट प्रभावित संरचनाको पुनर्निर्माणको लागि वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७२” रहेको छ ।

(२) यो कार्यविधि तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

२. परिभाषा: विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिमा,—

(क) “कार्यालय” भन्नाले प्राधिकरणको कार्यालय सम्झनु पर्छ ।

- (ख) "कार्यसूची" भन्नाले प्रतिवेदन तयार गर्नको लागि तयार गरिएको कार्यसूची सम्झनु पर्छ ।
- (ग) "प्रस्ताव" भन्नाले विद्यमान वातावरणीय अवस्थामा परिवर्तन ल्याउन सक्ने किसिमको पुनर्निर्माण वा भू-उपयोग परिवर्तन गर्न सक्ने प्रकृतिका कुनै योजना वा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने सम्बन्धमा तयार गरिएको प्रस्ताव सम्झनु पर्छ ।
- (घ) "प्रस्तावक" भन्नाले प्रस्तावको स्वीकृतिको लागि निवेदन दिने र त्यस्तो प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्न स्वीकृति प्राप्त व्यक्ति, सरकारी, अर्ध सरकारी वा गैर सरकारी निकाय वा संस्था सम्झनु पर्छ ।
- (ङ) "प्रतिवेदन" भन्नाले प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण वा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन सम्बन्धी प्रतिवेदन सम्झनु पर्छ ।
- (च) "प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण" भन्नाले कुनै प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा सो प्रस्तावले वातावरणमा उल्लेखनीय प्रतिकूल प्रभाव पार्ने वा नपार्ने, त्यस्तो प्रभावलाई कुनै उपायद्वारा हटाउन वा कम गर्न सकिने वा नसकिने सम्बन्धमा यकिन गर्न तयार गरिने विश्लेषणात्मक अध्ययन तथा मूल्याङ्कन सम्बन्धी प्रतिवेदन सम्झनु पर्छ ।

- (छ) “मन्त्रालय” भन्नाले जनसङ्ख्या तथा वातावरण मन्त्रालय सम्झनु पर्छ ।
- (ज) “वातावरण” भन्नाले प्राकृतिक, सांस्कृतिक र सामाजिक प्रणाली, आर्थिक तथा मानवीय क्रियाकलाप र यिनका अवयवहरू तथा ती अवयवहरूको बीचको अन्तरक्रिया तथा अन्तर्सम्बन्ध सम्झनु पर्छ ।
- (झ) “वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन” भन्नाले कुनै प्रस्तावको कार्यान्वयन गर्दा सो प्रस्तावले वातावरणमा उल्लेखनीय प्रतिकूल प्रभाव पार्ने वा नपार्ने, त्यस्तो प्रभावलाई कुनै उपायद्वारा हटाउन वा कम गर्न सकिने वा नसकिने सम्बन्धमा यकिन गर्न तयार गरिने विस्तृत अध्ययन तथा मूल्याङ्कन सम्बन्धी प्रतिवेदन सम्झनु पर्छ ।
- (ञ) “समिति” भन्नाले दफा ७ बमोजिम गठन भएको प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन जाँचबुझ समिति सम्झनु पर्छ ।

३. प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण गर्नु पर्ने: प्रस्तावकले अनुसूची-१ मा उल्लेख भएका प्रस्तावहरूको प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण गर्नु पर्नेछ ।
४. वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गर्नु पर्ने: प्रस्तावकले अनुसूची-२ मा उल्लेख भएका प्रस्तावहरूको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गर्नु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमको जानकारी प्राप्त भएपछि स्थानीय निकायले सो विषय सार्वजनिक सूचना पाटीमा टाँस्नु पर्नेछ ।

(४) उपदफा (१) बमोजिम सूचना प्रकाशित भएपछि सो सम्बन्धमा कसैको राय सुझाव भए निजले त्यसरी सूचना प्रकाशन भएको मितिले सात दिनभित्र सम्बन्धित प्रस्तावकलाई आफ्नो राय सुझाव दिई त्यसको जानकारी प्रस्तावसँग सम्बन्धित निकायलाई समेत दिन सक्नेछ ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम प्राप्त राय सुझाव समेत संलग्न गरी प्रस्तावकले सो प्रस्तावको कार्यान्वयनबाट वातावरणमा के कस्तो प्रभाव पर्दछ सो उल्लेख गरी क्षेत्र निर्धारणको लागि कार्यालय समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(६) उपदफा (५) बमोजिम निवेदन प्राप्त भएमा कार्यालयले यथाशीघ्र सो निवेदन समितिमा पठाउनु पर्नेछ ।

(७) उपदफा (६) बमोजिम प्राप्त भएको निवेदन सहितको कागजात जाँचबुझ गर्दा क्षेत्र निर्धारण सम्बन्धी प्रस्ताव परिमार्जन गर्न आवश्यक देखिएमा समितिले सो प्रस्ताव परिमार्जन गर्न प्रस्तावकलाई पाँच दिनको समयवाधि उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(८) उपदफा (७) बमोजिमको समयवाधि भित्र प्रस्तावकले क्षेत्र निर्धारण सम्बन्धी प्रस्ताव परिमार्जन गरी पेश गरेमा समितिले सो सम्बन्धमा आवश्यक जाँचबुझ गरी स्वीकृतिको लागि प्रमुख कार्यकारी अधिकृत समक्ष सिफारिस गर्नु पर्नेछ ।

(९) उपदफा (८) बमोजिम सिफारिस प्राप्त भएमा प्रमुख कार्यकारी अधिकृतले क्षेत्र निर्धारण गरिदिनु पर्नेछ ।

१०. कार्यसूची स्वीकृत गर्नु पर्ने: (१) प्रस्तावकले प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण वा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गर्नु पर्ने प्रस्तावको अनुसूची-३ बमोजिमको ढाँचामा कार्यसूची बनाई स्वीकृतिका लागि कार्यालय समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम स्वीकृतिको लागि कार्यसूची प्राप्त भएमा कार्यालयले यथाशीघ्र समितिमा पठाउनु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम प्राप्त कार्यसूची जाँचबुझ गर्दा परिमार्जन गर्न आवश्यक देखिएमा समितिले त्यस्तो कार्यसूची परिमार्जन गर्न प्रस्तावकलाई पाँच दिनको समयावधि उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिमको समयावधि भित्र प्रस्तावकले कार्यसूची परिमार्जन गरी पेश गरेमा समितिले सो सम्बन्धमा आवश्यक जाँचबुझ गरी स्वीकृतिको लागि प्रमुख कार्यकारी अधिकृत समक्ष सिफारिस गर्नु पर्नेछ ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम सिफारिस प्राप्त भएमा प्रमुख कार्यकारी अधिकृतले त्यस्तो कार्यसूची स्वीकृत गर्नेछ ।

११. स्वीकृतिको लागि एकै पटक पेश गर्न सक्ने: दफा ९ र १० मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कुनै प्रस्तावकले वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गर्नु पर्ने प्रस्तावको प्रतिवेदन तयारीको लागि एकै पटक क्षेत्र निर्धारण सम्बन्धी प्रस्ताव र कार्यसूची स्वीकृतिको लागि कार्यालय समक्ष पेश गर्न सक्नेछ ।

१२. प्रतिवेदन तयार गर्ने: (१) प्रस्तावकले दफा १० बमोजिम स्वीकृत कार्यसूचीको आधारमा अनुसूची-४ बमोजिमको ढाँचामा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण वा वातावरणीय

प्रभाव मूल्याङ्कन सम्बन्धी प्रतिवेदन नेपाली भाषामा तयार गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम प्रतिवेदन तयार गरेपछि प्रस्तावकले त्यस्तो प्रतिवेदनका सम्बन्धमा सर्वसाधारण र सरोकारवालाको लिखित राय सुझाव लिनको लागि राष्ट्रियस्तरको कुनै दैनिक समाचारपत्रमा सात दिनको सूचना प्रकाशन गर्नु पर्नेछ ।

(३) प्रस्तावकले उपदफा (२) बमोजिम सूचना प्रकाशन गरेपछि राय सुझाव लिनको लागि प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्ने स्थानमा एक पटक सार्वजनिक भेला गराई सरोकारवालाहरूलाई पुनर्निर्माण, पुनर्बास वा स्थानान्तरणको सम्बन्धमा जानकारी दिनु पर्नेछ ।

(४) प्रस्तावकले उपदफा (३) बमोजिम सरोकारवालाबाट प्राप्त राय सुझावलाई प्रतिवेदनमा समावेश गर्नु पर्नेछ ।

(५) कार्यालयले प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको प्रतिवेदन कुनै व्यक्ति वा संस्थाले उतार गरी लैजान सक्ने गरी आवश्यक व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

१३. प्रस्ताव स्वीकृतिको लागि पेश गर्नु पर्ने: (१) प्रस्तावकले दफा १२ बमोजिम प्रतिवेदन तयार गरिसकेपछि सो प्रतिवेदन संलग्न गरी प्रस्ताव स्वीकृतिको लागि कार्यालय समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम प्राप्त प्रतिवेदन सहितको प्रस्ताव कार्यालयले यथाशीघ्र समितिमा पठाउनु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम प्राप्त भएको प्रतिवेदन सहितको प्रस्ताव जाँचबुझ गर्दा त्यस्तो प्रस्ताव परिमार्जन गर्नु पर्ने देखिएमा समितिले प्रस्तावकलाई दश दिनको समयवावधि दिई सो प्रस्ताव परिमार्जन गर्न लगाउन सक्नेछ ।

(४) उपदफा (१) बमोजिम प्राप्त भएको वा उपदफा (३) बमोजिमको समयवावधि भित्र पेश भएको परिमार्जित प्रस्ताव जाँचबुझ गर्दा सो प्रस्तावको कार्यान्वयनबाट वातावरणमा उल्लेखनीय प्रतिकूल प्रभाव नपर्ने देखिएमा समितिले त्यस्तो प्रस्ताव स्वीकृतिको लागि सात दिनभित्र प्रमुख कार्यकारी अधिकृत समक्ष सिफारिस गर्नेछ ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम सिफारिस प्राप्त भएमा प्रमुख कार्यकारी अधिकृतले तीन दिनभित्र त्यस्तो प्रस्ताव स्वीकृत गर्नु पर्नेछ ।

(६) उपदफा (५) बमोजिम प्रस्ताव स्वीकृत भएपछि प्राधिकरणले त्यस्तो प्रस्तावको एक प्रति जानकारीको लागि मन्त्रालयमा पठाउनु पर्नेछ ।

१४. प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्ने: प्रस्तावकले दफा १३ को उपदफा (५) बमोजिम स्वीकृत भएको प्रस्तावको अधीनमा रही प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्नु पर्नेछ ।

१५. अनुगमन गर्ने: (१) प्राधिकरणले प्रस्ताव बमोजिमको कार्य भए वा नभएको सम्बन्धमा नियमित रूपमा अनुगमन गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम अनुगमन गर्दा प्राधिकरणले प्रस्तावकलाई आवश्यक सुझाव वा निर्देशन दिन सक्नेछ ।

१६. घर एवम् आवास क्षेत्रहरुबाट निस्कने फोहर मैलाको सम्बन्धमा देहायको काम गर्ने :-
- (क) वार्षिक १,००० देखि ५,००० मे. टनसम्म ल्याण्ड फिल्ड गरी फोहोर व्यवस्थापन गर्ने ।
- (ख) ५० लाख भन्दा बढी लागतको ढल निकास आयोजना सम्बन्धी कार्य गर्ने ।
१७. खण्ड १ देखि १६ सम्म उल्लिखित र सो भन्दा कम स्तरका प्रस्तावहरु तथा अनुसूची-२ मा उल्लिखित प्रस्तावहरु भन्दा कम स्तरका प्रस्तावहरु बाहेक पन्ध्र करोड रुपैयाँ देखि पच्चीस करोड रुपैयाँ लागत लाग्ने कुनै पनि विकास कार्य, भौतिक क्रियाकलाप वा भू-उपयोग परिवर्तन गर्ने कुनै योजना वा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

अनुसूची-२

(दफा ४ सँग सम्बन्धित)

वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गर्नु पर्ने प्रस्तावहरू

१. ०.७५ हेक्टर भन्दा बढीको वन क्षेत्र कटान गर्ने ।
२. १० कि.मि. भन्दा लामो नयाँ सडक निर्माण गर्ने ।
३. १० कि.मि. भन्दा लामो सडक स्तर वृद्धि गर्ने, पुनर्निर्माण गर्ने ।
४. १०,००० वर्ग मिटर क्षेत्रफल भन्दा माथिको Builtup Area वा Floor area भएको भवन निर्माण गर्ने ।
५. १६ तल्ला वा ५० मिटर भन्दा माथिका भवनहरू निर्माण गर्ने ।
६. ४ हेक्टर भन्दा बढी क्षेत्रमा आवास तथा बस्ती विकास गर्ने ।
७. ४ हेक्टर भन्दा माथिको क्षेत्रफल भएको भू-उपयोग परिवर्तन गर्ने ।
८. पचास हजार भन्दा बढी जनसङ्ख्यालाई खानेपानी आपूर्ति गर्ने ।
९. एक लाखभन्दा बढी मानिसहरूलाई खानेपानी आपूर्ति गरी नयाँ स्रोत जोड्ने ।
१०. घर एवं आवास क्षेत्रहरूबाट निस्कने फोहोर मैलाको सम्बन्धमा देहायको काम गर्ने :-
 - (क) वार्षिक ५,००० मे. टन ल्याण्ड फिल्ड गरी फोहोर व्यवस्थापन गर्ने ।
 - (ख) कम्तीमा दश हजार जनसङ्ख्या भएको शहरी क्षेत्रबाट निस्कने फोहोर मैला गाड्ने कार्य गर्ने ।
११. कृषि योग्य भूमिमा शहरीकरण योजना गर्ने ।
१२. ऐतिहासिक, साँस्कृतिक तथा पुरातात्विक क्षेत्र, राष्ट्रिय निकुञ्ज, वन्यजन्तु आरक्ष, सिमसार र संरक्षण क्षेत्र, सार्वजनिक खानेपानी आपूर्तिको मुख्य स्रोतहरू रहेको क्षेत्रमा कुनै प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्ने ।
१३. खण्ड १ देखि १२ सम्म उल्लिखित र सो भन्दा कम स्तरका प्रस्तावहरू तथा अनुसूची-१ मा उल्लिखित र सो भन्दा कमस्तरका प्रस्तावहरू बाहेक पच्चीस करोड रुपैयाँ भन्दा बढी लागत लाग्ने कुनै पनि विकास कार्य, भौतिक क्रियाकलाप वा भू-उपयोग परिवर्तन गर्ने कुनै योजना वा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

अनुसूची-३

(दफा १० को उपदफा (१) सँग सम्बन्धित)

प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको
कार्यसूची

संक्षिप्त शब्दावली

तालिका तथा चित्र सूची

अनुसूचीहरु

विषय सूची

१. परिचय

१.१ पृष्ठभूमी

१.२ कार्यान्वयन गर्ने ईकाई

१.३ परामर्शदाता

१.४ कार्यसूचीको उद्देश्य

१.५ प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण तथा वातावरणीय प्रभाव
मूल्याङ्कनको उद्देश्य

१.६ अध्ययनको औचित्यता

१.७ अध्ययनको सीमितता

२. पुनर्बास र पुनर्स्थापना कार्यको विवरण

(अवस्थिति, पहुँच, विशिष्ट पहिचान, क्रियाकलापहरु, अवयव
(component), कार्यान्वयन तालिका, जनशक्ति, जग्गाको
आवश्यकता, लागत तथा उपलब्धि आदि)

३. अध्ययनको लागि आवश्यक तथ्याङ्क र तथ्याङ्क सङ्कलन विधिहरू
भौतिक वातावरण सम्बन्धमा- भौगोलिक विशेषता, भू-गर्भीय
विशेषता, हावापानी, हाईड्रोलोजी, भूउपयोग, भूकम्पीय जानकारी
आदि ।

जैविक वातावरण सम्बन्धमा- वन, वनस्पति, जैविक विविधता,
वन्यजन्तु, चराचुरुङ्गी, जलचरका किसिम/प्रकार/उपयोगिता/
वर्तमान अवस्था, जलाधारको स्थिति तथा उपयोगी वनस्पतिहरू,
संरक्षित वनस्पति तथा जन्तुहरू आदि ।

सामाजिक-साँस्कृतिक वातावरण सम्बन्धमा- जनसङ्ख्याको विवरण,
पेशा, धर्म, महत्वपूर्ण रीतिरिवाज, जग्गाको स्वामित्व सम्बन्धी
विवरण, आय-आम्दानी, सार्वजनिक महत्वका संरचनाहरू,
सामुदायिक सेवाको विवरण र पर्याप्तता आदि ।

४. समीक्षा/विश्लेषण/अध्ययन गर्नु पर्ने सम्बन्धित कानूनहरू
(संविधान, नीति, ऐन, नियमावली, आवधिक योजना,
निर्देशिका/मापदण्ड/कार्यविधि र महासन्धि)

५. प्रतिवेदन तयार गर्न आवश्यक पर्ने स्रोत, साधन र समय

६. अध्ययनका लागि प्राथमिक वातावरणीय सवालहरू

जस्तै: भूउपयोग परिवर्तन, भूक्षय तथा बाढी पहिरो, वातावरणीय
प्रदुषण (हावा, पानी र माटो), निर्माण सामग्रीको व्यवस्थापन तथा
अधिक उपयोग, वनक्षेत्र घट्ने, जैविक विविधतामा हास,
प्रजातिहरूको बासस्थान मासिने तथा खण्डीकरण हुने, उपलब्ध
सेवा सुविधाको अपर्याप्तता, सामाजिक प्रभाव, धार्मिक र

साँस्कृतिक विविधता, पुनर्निर्माण/पुनर्स्थापन पछिको रोजगारी/जीविकोपार्जन आदि ।

७. पुनर्निर्माण सम्बन्धी कार्यबाट वातावरणमा पर्ने जाने सम्भावित प्रभावहरु

(बुँदा नं ६ मा उल्लिखित विषयहरुको आधारमा भौतिक, जैविक र सामाजिक-साँस्कृतिक वातावरणीय प्रभावहरु पहिचान तथा मूल्याङ्कन गर्ने)

८. अध्ययनको समयमा विश्लेषण गर्नु पर्ने विकल्पहरु

(स्थान, नमूना, प्रविधि, निर्माण सामग्री, पहुँच सडक आदि)

९. वातावरणीय प्रभाव अभिवृद्धि, निराकरण तथा न्यूनीकरण गर्ने उपायहरुको वर्गीकरण र प्रस्तुतिको ढाँचा

(पहिचान गरिएका हरेक वातावरणीय प्रभावहरुको रोकथाममूलक उपाय, उपचारात्मक उपाय र क्षतिपूर्तिमूलक उपायहरु)

१०. वातावरण व्यवस्थापन योजनाको ढाँचा

(सङ्गठनात्मक व्यवस्था, कार्यान्वयन योजना, अनुगमन योजना आदिको ढाँचा)

११. संलग्न गर्नु पर्ने कागजातहरुको सूची

(नक्सा, वार्षिक कार्यक्रम, विभिन्न निकायबाट प्राप्त अनुमति, प्रकाशित सूचना, सर्वसाधारणबाट प्राप्त राय, सुझाव, फोटो आदि)

अनुसूची-४

(दफा १२ को उपदफा (१) सँग सम्बन्धित)

प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन
प्रतिवेदनको ढाँचा

कार्यकारी सारांश (नेपालीमा)

संक्षिप्त शब्दावली

तालिका तथा चित्र सूची

अनुसूचीहरु

विषय सूची

१. परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

१.२ कार्यान्वयन गर्ने ईकाई

१.३ परामर्शदाता

१.४ कार्यसूचीको उद्देश्य

१.५ प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण तथा वातावरणीय प्रभाव
मूल्याङ्कनको उद्देश्य

१.६ अध्ययनको औचित्य

१.७ अध्ययनको सीमितता

२. पुनर्निर्माण/पुनर्स्थापना कार्यको विवरण

(अवस्थिति, पहुँच, विशिष्ट पहिचान, क्रियाकलाप, अवयव (component), कार्यान्वयन तालिका, जनशक्ति, जग्गाको आवश्यकता, लागत तथा उपलब्धि, प्रभाव क्षेत्र, वातावरण संरक्षण नीति आदि)

३. अध्ययन विधि

(सान्दर्भिक साहित्य अध्ययन, स्थलगत अध्ययन (भौतिक, जैविक र सामाजिक-सांस्कृतिक वातावरणका लागि), जनपरामर्श, प्रभावक्षेत्र निर्धारण, प्रभाव पहिचान/अनुमान/मूल्याङ्कन, तथ्याङ्क विश्लेषण विधिहरु)

४. आयोजना क्षेत्रको विद्यमान वातावरणीय आधार तथ्याङ्क

भौतिक वातावरण- भौगोलिक विशेषता, भूगर्भीय विशेषता, हावापानी, हाईड्रोलोजी, भूउपयोग, भूकम्पीय जानकारी आदि ।

जैविक वातावरण-वन, वनस्पति, जैविक विविधता, वन्यजन्तु, चराचुरुङ्गी, जलचरका (किसिम, प्रकार, उपयोगिता र वर्तमान अवस्था) जलाधारको स्थिति तथा उपयोगी वनस्पतिहरु, संरक्षित वनस्पति तथा जन्तुहरु आदि ।

सामाजिक-साँस्कृतिक वातावरण- जनसङ्ख्याको विवरण, पेशा, धर्म, महत्वपूर्ण रीतिरिवाज, जग्गाको स्वामित्व सम्बन्धी विवरण, आय/आम्दानी, सार्वजनिक महत्वका संरचनाहरु, सामुदायिक सेवाको विवरण र पर्याप्तता आदि ।

५. पुनर्निर्माण योजना कार्यान्वयनबाट वातावरणमा पर्ने प्रभावहरु

- सकारात्मक प्रभावहरु
- नकारात्मक प्रभावहरु- भौतिक, जैविक, सामाजिक-साँस्कृतिक

६. पुनर्निर्माण योजनाको विकल्प विश्लेषण

(योजना, स्थान, नमूना, प्रविधि, निर्माण सामग्री, वन क्षेत्र/संरक्षित क्षेत्र पहुँच सडक आदिको वातावरणीय दृष्टिकोणबाट विकल्प विश्लेषण गर्ने)

७. वातावरणीय प्रभाव अभिवृद्धि, निराकरण र न्यूनीकरण गर्ने उपायहरु

(पहिचान गरिएका हरेक वातावरणीय प्रभावहरुको रोकथाममूलक, उपचारात्मक र क्षतिपूर्तिमूलक उपायहरु)

८. योजनासँग सम्बन्धित (पालना गर्नु पर्ने) कानूनहरु

(संविधान, नीति, ऐन, नियमावली, आवधिक नीतिहरु, नियम/नियमावली, निर्देशिका/मापदण्ड/कार्यविधि, सन्धि/सम्झौता/महासन्धि)

९. वातावरण व्यवस्थापन योजना

(सङ्गठनात्मक व्यवस्था, कार्यान्वयन योजना, अनुगमन योजना आदि)

१०. निष्कर्ष तथा सिफारिश

सन्दर्भ सामाग्रीहरु

अनुसूचीहरु

(आवश्यक कागजात, विभिन्न प्रमाण, नक्सा, चेकलिष्ट, प्रश्नावली, तस्वीर आदि)

सूचना २

भूकम्पबाट प्रभावित संरचनाको पुनर्निर्माणको लागि जग्गा प्राप्ति सम्बन्धी कार्यविधि

भूकम्पबाट प्रभावित क्षेत्रमा पुनर्निर्माण, एकीकृत बस्ती तथा एकीकृत आवास सम्बन्धी विकास आयोजना कार्यान्वयन गर्दा तथा त्यस्तो क्षेत्रका भूकम्प प्रभावित व्यक्ति वा परिवारलाई पुनर्बास तथा स्थानान्तरण गराउँदा आवश्यक पर्ने जग्गा प्राप्ति गर्ने कार्यलाई सरल, पारदर्शी र प्रभावकारी बनाउन बाञ्छनीय भएकोले,

भूकम्पबाट प्रभावित संरचनाको पुनर्निर्माण सम्बन्धी ऐन, २०७२ को दफा ४ को उपदफा (२) ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी नेपाल सरकारले विज्ञानको कार्यविधि बनाएको छ ।

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ: (१) यस कार्यविधिको नाम “भूकम्पबाट प्रभावित संरचनाको पुनर्निर्माणको लागि जग्गा प्राप्ति सम्बन्धी कार्यविधि, २०७२” रहेको छ ।

(२) यो कार्यविधि तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

२. परिभाषा: विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिमा,—

(क) “आयोजना” भन्नाले पुनर्निर्माण, एकीकृत बस्ती विकास, एकीकृत आवास विकास वा भूकम्प प्रभावित व्यक्ति वा परिवारको पुनर्बास वा स्थानान्तरण सम्बन्धी योजना, कार्यक्रम वा आयोजना सम्झनु पर्छ ।

(ख) “कार्यालय” भन्नाले प्राधिकरणको कार्यालय सम्झनु पर्छ ।

(ग) “जग्गा” भन्नाले कसैको हकभोगमा रहेको जुनसुकै जग्गा तथा त्यसमा स्थायी रूपले रहेको पर्खाल, घर, रुख समेत सम्झनु पर्छ र सो शब्दले त्यस्तो जग्गामा स्थायी रूपले जडान भएको जुनसुकै वस्तुलाई समेत जनाउँछ ।

(घ) “समिति” भन्नाले दफा ८ को उपदफा (२) बमोजिम गठन भएको मुआब्जा निर्धारण समिति सम्झनु पर्छ ।

३. जग्गा प्राप्त गर्न सकिने: यस कार्यविधि बमोजिम आयोजनाको लागि जुनसुकै ठाउँको जतिसुकै जग्गा प्राप्त गर्न सकिने छ ।

४. जग्गामा प्रवेश गर्न सक्ने: आयोजनाको लागि कुनै जग्गा प्राप्त गर्नु पर्ने भएमा आयोजना प्रमुखले त्यस्तो जग्गा नाप जाँच गर्ने, जग्गाको भौतिक अवस्था बुझ्ने वा परीक्षण गर्ने, जग्गामा किल्ला खडा गर्ने वा कुनै प्रकारको निसाना लगाउने वा जग्गामा आवश्यक पर्ने उपकरण जडान गर्ने प्रयोजनको लागि सो जग्गामा प्रवेश गर्न सक्नेछ ।

५. स्वीकृतिको लागि पेश गर्नु पर्ने: (१) आयोजनाको लागि कुनै जग्गा प्राप्त गर्नु पर्ने भएमा आयोजना प्रमुखले प्राप्त गर्नु पर्ने जग्गाको सम्बन्धमा देहायका विवरणहरु खुलाई स्वीकृतिको निमित्त कार्यालय मार्फत सचिव समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ:-

- (क) जग्गाधनीको नाम र ठेगाना,
- (ख) जग्गा प्राप्ति गर्नु पर्नाको कारण,
- (ग) जग्गा मात्र प्राप्त गर्ने हो वा त्यसमा रहेको घर पर्खाल समेत प्राप्त गर्ने हो सो व्यहोरा,
- (घ) जग्गा रहेको जिल्ला, गाउँ विकास समिति वा नगरपालिकाको नाम र वडा नम्बर,
- (ङ) नापी भइसकेको ठाउँको जग्गा भए कित्ता नम्बर,
- (च) नापी भइनसकेको जग्गा भए जग्गा चिनाउन सहायक हुने आवश्यक विवरण र जग्गाको चार किल्ला,
- (छ) जग्गाको क्षेत्रफल,
- (ज) अन्य आवश्यक विवरण ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम प्राप्त भएको विवरण जाँचबुझ गर्दा आयोजनाको लागि त्यस्तो जग्गा प्राप्ति गर्न उपयुक्त देखेमा सचिवले जग्गा प्राप्तिको स्वीकृति दिनेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम सचिवबाट जग्गा प्राप्ति गर्न स्वीकृति प्राप्त भएमा आयोजना प्रमुखले सो स्वीकृतिको व्यहोरा र उपदफा (१) मा उल्लिखित विवरण खुलाई सम्बन्धित जग्गाधनीलाई त्यस्तो स्वीकृति उपर चित्त नबुझेमा पन्ध्र दिनभित्र कार्यकारी समिति समक्ष उजूरी दिने म्याद दिई राष्ट्रिय तथा स्थानीयस्तरको कुनै दैनिक समाचारपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी त्यस्तो सूचनाको व्यहोरा सो

जग्गा रहेको गाउँ विकास समिति वा नगरपालिकाको सूचना पाटीमा टाँस्ने व्यवस्था समेत मिलाउनु पर्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम सूचना प्रकाशन भएपछि आयोजना प्रमुखले सम्बन्धित जग्गाको रजिष्ट्रेशन गर्ने निकायलाई त्यस्तो जग्गा कुनै किसिमले हक हस्तान्तरण गर्न नपाउने गरी रोक्का गर्न लेखी पठाउनु पर्नेछ र त्यस्तो निकायले पनि सो जग्गा रोक्का गर्नु पर्नेछ ।

(५) उपदफा (२) बमोजिम दिइएको जग्गा प्राप्तिको स्वीकृति उपर चित्त नबुझ्ने जग्गाधनीले सो को कारण खुलाई उपदफा (३) बमोजिमको म्यादभित्र कार्यकारी समिति समक्ष उजूरी दिन सक्नेछ ।

(६) उपदफा (५) बमोजिम उजूरी प्राप्त भएमा कार्यकारी समितिले सो सम्बन्धमा आवश्यक छानबिन गरी दश दिनभित्र उजूरीको टुङ्गो लगाई सो को जानकारी सम्बन्धित उजूरीकर्ता र आयोजना प्रमुखलाई दिनु पर्नेछ ।

(७) उपदफा (६) बमोजिम उजूरी छानबिन गर्दा कार्यकारी समितिबाट उजूरीकर्ताको दाबी नपुग्ने ठहर भएमा आयोजना प्रमुखले सो जग्गा कब्जामा लिई आयोजना कार्यान्वयन गर्न, गराउन सक्नेछ ।

(८) उपदफा (६) बमोजिम उजूरीको सम्बन्धमा निर्णय गर्नको लागि साक्षी, सरजमिन बुझ्न वा कसैबाट कुनै लिखत प्रमाण दाखिल गराउन परेमा कार्यकारी समितिले जिल्ला अदालतलाई भए सरहको अधिकार प्रयोग गर्न सक्नेछ ।

(९) उपदफा (५) बमोजिम प्राप्त उजूरी छानबिन गर्दा जग्गा प्राप्त गर्न दिइएको स्वीकृति मिलेको नदेखिएमा कार्यकारी समितिले त्यस्तो स्वीकृति बदर गरी जग्गा रोक्का फुकुवा गर्न सम्बन्धित निकायमा लेखी पठाउनु पर्नेछ र त्यस्तो निकायले पनि यथाशीघ्र सो जग्गाको रोक्का फुकुवा गरिदिनु पर्नेछ ।

(१०) उपदफा (५) बमोजिम प्राप्त उजूरीको निर्णय गर्ने प्रकृत्यामा सचिव संलग्न हुन पाउने छैन ।

६. नेपाल सरकारको स्वामित्व कायम हुने: (१) दफा ५ को उपदफा (३) बमोजिमको अवधि समाप्त भएपछि वा सोही दफाको उपदफा (७) बमोजिम जग्गा कब्जामा लिएपछि आयोजना प्रमुखले सो जग्गाको स्वामित्व नेपाल सरकारको नाममा कायम गर्न रजिष्ट्रेशन गर्ने निकायमा लेखी पठाउनु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम लेखी आएमा रजिष्ट्रेशन गर्ने निकायले त्यस्तो जग्गामा नेपाल सरकारको स्वामित्व कायम गरी आयोजना प्रमुखलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ।

७. सार्वजनिक वा सरकारी जग्गा सम्बन्धमा: (१) यस कार्यविधि बमोजिम प्राप्त गरिएको जग्गाको चार किल्लाभिन्न वा आयोजना कार्यान्वयन स्थलमा रहेका सार्वजनिक जग्गा अन्य प्रयोजनको लागि प्रयोग गर्न पाइने छैन।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि आयोजना कार्यान्वयन वा आयोजनाको सुरक्षाको दृष्टिले कुनै सार्वजनिक जग्गा साविकको ठाउँ वा सार्वजनिक प्रयोगको लागि कायम राख्न सम्भव नभएमा आयोजना प्रमुखले आयोजना क्षेत्रभिन्न उपयुक्त ठाँउमा सो बराबरको क्षेत्रफल र मूल्य समेतलाई विचार गरी सार्वजनिक जग्गा छुट्याउनु पर्नेछ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम सार्वजनिक जग्गा छुट्याउन नमिल्ने भएमा प्राधिकरणको सिफारिसमा नेपाल सरकारबाट निर्णय भए बमोजिम अन्य कुनै नजिकको ठाउँमा सार्वजनिक जग्गा छुट्याउनु पर्नेछ।

(४) यस कार्यविधि बमोजिम प्राप्त गरिएको जग्गाको चार किल्लाभिन्न वा आयोजना कार्यान्वयन स्थलमा कुनै सरकारी जग्गा भएमा प्राधिकरणको सिफारिसमा नेपाल सरकारबाट निर्णय भए बमोजिम हुनेछ।

८. मुआब्जा निर्धारण गर्ने: (१) दफा ५ को उपदफा (५) बमोजिम जग्गा प्राप्ति सम्बन्धमा कसैको उजूरी नपरेमा वा उजूरी परे पनि

उजूरीकर्ताको दाबी नपुग्ने भई सो जग्गा कब्जा गरिएपछि यस कार्यविधि बमोजिम त्यस्तो जग्गाको मुआब्जा निर्धारण गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम मुआब्जा निर्धारण गर्न देहाय बमोजिमको मुआब्जा निर्धारण समिति रहनेछः-

(क) प्रमुख जिल्ला अधिकारी	-अध्यक्ष
(ख) मालपोत कार्यालयको प्रमुख	-सदस्य
(ग) प्रमुख कार्यकारी अधिकृतले तोकेको प्राधिकरणको अधिकृत	-सदस्य
(घ) सम्बन्धित नगरपालिकाको प्रमुख वा गाउँ विकास समितिको अध्यक्ष र निज नभएमा नगरपालिकाको कार्यकारी अधिकृत वा गाउँ विकास समितिको सचिव	-सदस्य
(ङ) नापी कार्यालयको प्रमुख	-सदस्य
(च) आयोजना प्रमुख	-सदस्य-सचिव

९. समितिको बैठक र निर्णयः (१) समितिको बैठक सो समितिको अध्यक्षले तोकेको मिति, समय र स्थानमा आवश्यकता अनुसार बस्नेछ ।

(२) समितिको बैठक बस्नको लागि समितिको अध्यक्ष र सदस्य सचिव सहित कम्तीमा चार जना सदस्यहरूको उपस्थिति अनिवार्य हुनेछ ।

(३) समितिको बैठकको अध्यक्षता समितिको अध्यक्षले गर्नेछ ।

(४) समितिको बैठकमा बहुमतको राय मान्य हुनेछ र मत बराबर भएमा समितिको अध्यक्षले निर्णायक मत दिनेछ ।

(५) समितिले आवश्यकता अनुसार विषय विज्ञ एवम् सरोकारवाला निकायको प्रतिनिधिलाई समितिको बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

(६) समितिको बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

१०. मुआब्जा निर्धारणका आधार: (१) समितिले देहायको आधारमा मुआब्जा निर्धारण गर्नु पर्नेछ:-

(क) जग्गा रहेको स्थानको चलन चल्तीमा रहेको जग्गाको मोल,

(ख) सम्बन्धित व्यक्तिले वास्तविक रूपमा भोग्नु परेको हानी नोक्सानी,

(ग) सडक, खानेपानी, विद्युत, सञ्चार जस्ता पूर्वाधारको विकास,

(घ) जग्गा प्राप्ति गरेको कारणबाट सम्बन्धित व्यक्तिले आफ्नो बसोवास वा कारोबारको ठाउँ अन्यत्र सार्नु परे वा नपरेको,

(ङ) अन्य सान्दर्भिक तथ्य वा विषय ।

(२) समितिले मुआब्जा निर्धारण गर्दा लिइएका आधारहरू निर्णयमा उल्लेख गर्नुपर्नेछ ।

(३) समितिले मुआब्जा निर्धारण गरेपछि सम्बन्धित जग्गाधनीको जानकारीको लागि यथाशीघ्र राष्ट्रिय र उपलब्ध भए स्थानीयस्तरको कुनै दैनिक समाचारपत्रमा समेत सूचना प्रकाशन गरी त्यस्तो सूचनाको व्यहोरा सो जग्गा रहेको गाउँ विकास समिति वा नगरपालिकाको सूचना पाटीमा टाँस्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ । यसरी प्रकाशित सूचनामा मुआब्जा पाउने व्यक्तिको नाम, ठेगाना, मुआब्जाको दर, मुआब्जा बुझ्ने मिति तथा स्थान र मुआब्जा

निर्धारण सम्बन्धमा चित नबुझेमा उजूरी दिने निकाय र अवधिसमेत खुलाउनु पर्नेछ ।

११. उजूरी गर्न सक्ने: (१) समितिले दफा १० बमोजिम निर्धारण गरेको मुआब्जा रकममा चित नबुझाउने व्यक्तिले सोही दफाको उपदफा (३) बमोजिम सूचना प्रकाशन भएको मितिले पन्ध्र दिनभित्र कारण सहित कार्यकारी समिति समक्ष उजूरी दिन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (२) बमोजिम उजूरी प्राप्त भएमा कार्यकारी समितिले सो सम्बन्धमा आवश्यक छानबिन गरी सात दिनभित्र निर्णय गरिसक्नु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम प्राप्त उजूरी छानबिन गर्दा समितिबाट दफा १० को उपदफा (१) विपरित मुआब्जा निर्धारण गरेको पाइएमा कार्यकारी समितिले पुनः मुआब्जा निर्धारण गर्न समितिमा लेखी पठाउनु पर्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम पुनः मुआब्जा निर्धारण गर्न लेखी आएमा समितिले सात दिनभित्र मुआब्जा निर्धारण गरी सो को जानकारी सम्बन्धित जग्गाधनी र कार्यकारी समितिलाई दिनु पर्नेछ ।

१२. क्षतिपूर्ति दिनु पर्ने: (१) दफा ४ बमोजिम जग्गामा प्रवेश गर्दा वा यस कार्यविधि बमोजिम प्राप्त गरिएको जग्गामा कुनै बाली, नाली, रुख वा बिरुवा नोक्सान भएमा आयोजना प्रमुखले त्यस्तो नोक्सान हुने पक्षलाई क्षतिपूर्ति दिनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको क्षतिपूर्तिको निर्धारण समितिले गर्नेछ ।

१३. म्यादभित्र क्षतिपूर्ति वा मुआब्जा बुझिलिनु पर्ने: (१) यस कार्यविधि बमोजिम निर्धारण गरिएको क्षतिपूर्तिको हकमा समितिबाट त्यस्तो क्षतिपूर्ति निर्धारण भएको मितिले र मुआब्जाको हकमा दफा १० को

२०. एक कामको लागि लिएको जग्गा अन्य कामको लागि प्रयोग गर्न सकिने: यस कार्यविधि बमोजिम प्राप्त गरिएको जग्गा जुन कामको लागि प्राप्त गरिएको हो सो कामको लागि आवश्यक नपरेमा वा त्यस्तो काममा प्रयोग गरेर बढी हुन आएमा त्यसरी आवश्यक नपरेको वा बढी भएको जग्गा अर्को कुनै आयोजनाको निमित्त उपयुक्त हुने भएमा त्यस्तो काममा वा अन्य कुनै सार्वजनिक काममा प्रयोग गर्न सकिनेछ ।
२१. सहयोग गर्नु पर्ने: (१) यस कार्यविधि बमोजिम जग्गा प्राप्ति गर्दा आयोजना प्रमुखले प्रमुख जिल्ला अधिकारी, कुनै निकाय वा पदाधिकारीसँग आवश्यक सहयोग माग गर्न सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम सहयोग माग गरेमा सम्बन्धित प्रमुख जिल्ला अधिकारी, निकाय वा पदाधिकारीले आयोजना प्रमुखलाई आवश्यक सहयोग गर्नु पर्नेछ ।
२२. प्रचलित कानून बमोजिम हुने: यस कार्यविधिमा लेखिएको कुरामा यसै कार्यविधि बमोजिम र यस कार्यविधिमा उल्लेख नभएका विषयहरूको हकमा जग्गा प्राप्ति सम्बन्धी प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।

सूचना ३

भूकम्पबाट प्रभावित संरचनाको पुनर्निर्माण सम्बन्धी सार्वजनिक खरिद कार्यविधि

भूकम्पबाट प्रभावित क्षेत्रका क्षतिग्रस्त संरचनाको दिगो, दरिलो र योजनाबद्ध रूपमा यथाशीघ्र पुनर्निर्माण गर्न तथा त्यस्तो क्षेत्रका विस्थापित व्यक्ति वा परिवारको स्थानान्तरण र पुनर्वास गर्ने कार्यका लागि गरिने खरिद सम्बन्धी कार्यलाई छिटो, छरितो, पारदर्शी, मितव्ययी तथा प्रभावकारी बनाउन वाञ्छनीय भएकोले,

भूकम्पबाट प्रभावित संरचनाको पुनर्निर्माण सम्बन्धी ऐन, २०७२ को धारा ५ को उपधारा (१) ले विष्को अधिकार प्रयोग गरी नेपाल सरकारले विष्कोको कार्यालय नयागको छ ।

१. संशोधन नाम र प्रारम्भ (१) यस कार्यविधिको नाम "भूकम्पबाट प्रभावित संरचनाको पुनर्निर्माण सम्बन्धी सार्वजनिक खरिद कार्यविधि, २०७२" रहेको छ ।

(२) यो कार्यविधि तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

२. परिभाषा: विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिमा,-

(क) "अन्य सेवा" भन्नाले सवारी साधन, उपकरण वा मालसामान भाडामा लिने, ढुवानी गर्ने वा मालसामान मर्मत सम्भार गर्ने कार्य सम्झनु पर्छ ।

(ख) "खरिद" भन्नाले सम्बन्धित निकायले यस कार्यविधि बमोजिम कुनै मालसामान, परामर्श सेवा वा अन्य सेवा प्राप्त गर्ने वा कुनै निर्माण कार्य गर्ने वा गराउने कार्य सम्झनु पर्छ ।

(ग) "निर्माण कार्य" भन्नाले भूकम्पबाट प्रभावित क्षेत्रको क्षतिग्रस्त कुनै संरचना निर्माण गर्ने, पुनर्निर्माण, नव निर्माण वा पुनर्स्थापना सम्बन्धी कार्य गर्ने, भत्काउने, मर्मत सम्भार गर्ने वा जिर्णोद्धार गर्ने कार्यसँग सम्बन्धित निर्माणस्थल तयार गर्ने, खन्ने, ठड्याउने, बनाउने, उपकरण वा मालसामान जडान गर्ने, सजाउने कार्य सम्झनु पर्छ र सो शब्दले नक्शा बनाउने, प्रयोगशाला परीक्षण गर्ने, भू-उपग्रहीय फोटो खिच्ने, भूकम्पीय परीक्षण गर्ने जस्ता निर्माण कार्यको आनुपङ्गिक सेवा समेतलाई जनाउँछ ।

(घ) "परामर्श सेवा" भन्नाले कुनै अध्ययन, अनुसन्धान, सर्वेक्षण, डिजाइन, ड्रइङ सुपरीवेक्षण, तालिम, परीक्षण गर्ने काम, सफ्टवेयरको विकास वा यस्तै प्रकृतिका अन्य बौद्धिक, पेशागत वा विशेषज्ञ सेवा सम्झनु पर्छ ।

- (ड) “बोलपत्र” भन्नाले सम्बन्धित निकायले खरिदका लागि प्रकाशन गरेको सूचना अनुरूप त्यस्तो निकायले तोकेको ढाँचामा बोलपत्रदाताले पेश गरेको मूल्य खुल्ने कागजात, प्रस्ताव वा दररेट सम्झनु पर्छ ।
- (च) “मालसामान” भन्नाले चल वा अचल जुनसुकै किसिमको वस्तु सम्झनु पर्छ र सो शब्दले त्यस्तो वस्तु आपूर्ति गर्ने कार्यको आनुषङ्गिक सेवा समेतलाई जनाउँछ ।
- (छ) “सम्बन्धित निकाय” भन्नाले यस कार्यविधि बमोजिम खरिद गर्ने वा गराउने निकाय सम्झनु पर्छ ।

३. लागत अनुमानको तयारी र स्वीकृति: (१) सम्बन्धित निकायले यस कार्यविधि बमोजिम खरिद गर्नु पर्दा लागत अनुमान तयार गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि निर्माण कार्य बाहेक एक लाख रुपैयाँसम्मको अन्य खरिद गर्दा लागत अनुमान तयार गर्नु पर्ने छैन ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम निर्माण कार्य, मालसामान वा अन्य सेवाको खरिदको लागि तयार भएको लागत अनुमान देहायको अधिकारीबाट स्वीकृत हुनु पर्नेछ:-

- (क) पच्चीस हजार रुपैयाँदेखि एक करोड रुपैयाँसम्मको लागत अनुमान राजपत्राङ्कित तृतीय श्रेणीको आयोजना प्रमुख वा कार्यालय प्रमुखबाट,
- (ख) एक करोड रुपैयाँभन्दा बढी तीन करोड रुपैयाँसम्मको लागत अनुमान राजपत्राङ्कित द्वितीय श्रेणीको आयोजना प्रमुख वा कार्यालय प्रमुखबाट,
- (ग) तीन करोड रुपैयाँभन्दा बढी दश करोड रुपैयाँसम्मको लागत अनुमान राजपत्राङ्कित प्रथम श्रेणीको आयोजना प्रमुख वा कार्यालय प्रमुखबाट,

(स) दश करोड रूपैयाँभन्दा बढीको रकमको लागत अनुमान राजपत्राङ्कित विशिष्ट श्रेणीको अधिकृतबाट ।

(४) उपदफा (१) बमोजिम परामर्श सेवा खरिदको लागि तयार भएकी लागत अनुमान देहायको अधिकारीबाट स्वीकृत हुनु पर्नेछः-

(क) पाँच लाख रूपैयाँसम्मको लागत अनुमान राजपत्राङ्कित तृतीय श्रेणीको आयोजना प्रमुख वा कार्यालय प्रमुखबाट,

(ख) दश लाख रूपैयाँसम्मको लागत अनुमान राजपत्राङ्कित द्वितीय श्रेणीको आयोजना प्रमुख वा कार्यालय प्रमुखबाट,

(ग) पच्चीस लाख रूपैयाँसम्मको लागत अनुमान राजपत्राङ्कित प्रथम श्रेणीको आयोजना प्रमुख वा कार्यालय प्रमुखबाट,

(घ) पच्चीस लाख रूपैयाँभन्दा बढीको लागत अनुमान राजपत्राङ्कित विशिष्ट श्रेणीको अधिकृतबाट ।

४. खरिद योजना तयार गर्नु पर्ने: (१) सम्बन्धित निकायले वार्षिक पचास लाख रूपैयाँ भन्दा बढी रकमको खरिद गर्नु पर्ने भएमा खरिद योजना तयार गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि एक वर्षभन्दा बढी अवधिसम्म सञ्चालन हुने आयोजनाको लागि खरिद गर्दा जतिसुकै रकमको भए पनि खरिद गुरु योजना तयार गर्नु पर्नेछ ।

५. स्थायी लेखा नम्बर र मूल्य अभिवृद्धि कर दर्ता प्रमाणपत्र प्राप्त गरेकासँग खरिद गर्नु पर्ने: (१) सम्बन्धित निकायले खरिद गर्दा आन्तरिक राजस्व कार्यालयबाट स्थायी लेखा नम्बर र मूल्य अभिवृद्धि कर दर्ता प्रमाणपत्र प्राप्त गरेका व्यक्ति, फर्म, संस्था वा कम्पनीबाट खरिद गर्नु पर्नेछ ।

११. खुल्ला रूपमा आशयपत्र माग गरी संक्षिप्त सूची तयार गर्नु पर्ने: (१) सम्बन्धित निकायले देहायको रकमको परामर्श सेवा खरिद गर्नु परेमा इच्छुक व्यक्ति, फर्म, संस्था वा कम्पनीबाट सो सम्बन्धी आशयपत्र माग गरी संक्षिप्त सूची तयार गर्न आवश्यक विवरण खुलाई देहाय बमोजिमको समयावधि दिई राष्ट्रियस्तरको समाचारपत्रमा सूचना प्रकाशन गर्नु पर्नेछ:-

(क) पाँच लाख रूपैयाँभन्दा बढी पचास लाख रूपैयाँसम्मको परामर्श सेवाको हकमा कम्तीमा सात दिन,

(ख) पचास लाख रूपैयाँभन्दा बढी तीन करोड रूपैयाँसम्मको परामर्श सेवाको हकमा कम्तीमा पन्ध्र दिन।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि तीन करोड रूपैयाँ भन्दा बढीको परामर्श सेवा खरिद गर्दा कम्तीमा तीस दिनको अवधि दिई अन्तर्राष्ट्रियस्तरको आशयपत्र माग गरी राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रियस्तरको समाचार माध्यमबाट समेत सूचना प्रकाशन गर्नु पर्नेछ ।

१२. प्रस्ताव माग गर्ने: दफा ११ बमोजिम संक्षिप्त सूची तयार भए पछि सम्बन्धित निकायले त्यस्तो संक्षिप्त सूचीमा परेका आशयपत्रदातालाई प्रस्ताव सम्बन्धी कागजात र विवरण पठाई पचास लाख रूपैयाँसम्मको परामर्श सेवा खरिदको हकमा कम्तीमा पन्ध्र दिन तथा सो भन्दा माथिको परामर्श सेवाको खरिदको हकमा कम्तीमा एक्काइस दिनको समयावधि दिई निजहरुबाट प्रस्ताव माग गर्नु पर्नेछ ।

१३. सोझै खरिद: (१) सम्बन्धित निकायले देहायको रकमको सीमा नबढ्ने गरी सोझै खरिद गर्न सक्नेछ:-

(क) बीस लाख रूपैयाँसम्मको निर्माण कार्य,

(ख) सात लाख रूपैयाँसम्मको मालसामान,

(ग) पाँच लाख रूपैयाँसम्मको परामर्श सेवा वा अन्य सेवा ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि स्वीकृत लागत अनुमानभित्र परेको खरिद सम्बन्धी कार्य टुका टुका पारी खरिद गर्न पाइने छैन ।

१४. उपभोक्ता समिति वा लाभग्राही समुदायबाट निर्माण गराउन सकिने यस कार्यविधिमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि दुई करोड रुपैयाँसम्म लागत अनुमान भएको सामुदायिक विद्यालय, सामुदायिक स्वास्थ्य केन्द्र, स्थानीय प्रहरी चौकी, स्थानीय निकायको भवन जस्ता सार्वजनिक महत्वका स्थानीय पूर्वाधारको निर्माण गर्दा उपभोक्ता समिति वा लाभग्राही समुदायबाट गराउन सकिनेछ । यसरी उपभोक्ता वा लाभग्राही समुदायबाट निर्माण कार्य गराउँदा त्यस्तो कार्यको सार्वजनिक लेखा परीक्षण गराउनु पर्नेछ ।

१५. भेरिएसन आदेश: (१) खरिद सम्झौता बमोजिमको कार्य शुरु भइसकेपछि खरिद सम्झौता गर्दाका बखत पुर्वानुमान गर्न नसकिएको परिस्थिति सृजना भई वा प्राविधिक कारणबाट त्यस्तो कार्यको परिमाणमा थपघट गर्न वा नयाँ आइटम थप्न वा सट्टा गर्न आवश्यक देखिएमा देहायको अधिकारीले त्यस्तो थपघट तथा नयाँ आइटमको लागत अनुमान तयार गरी देहाय बमोजिम भेरिएसन आदेश जारी गर्न सक्नेछ:-

(क) निर्माण कार्यको ड्रईङ डिजाईन तथा स्पेसिफिकेशन आदि बदल्नु नपर्ने तर कामको परिमाण थपघट हुने अवस्थामा सम्झौता मूल्यको पाँच प्रतिशतसम्मको भेरिएसन आदेश प्राविधिक पुष्ट्याई गरी राजपत्राङ्कित द्वितीय श्रेणीको आयोजना प्रमुख वा कार्यालय प्रमुखले,

(ख) निर्माण कार्यको ड्रईङ डिजाईन तथा स्पेसिफिकेशन आदि बदल्नु पर्ने अवस्था भई वा नभई सम्झौता मूल्यको पन्ध्र प्रतिशतसम्मको भेरिएसन आदेश प्राविधिक पुष्ट्याई गरी राजपत्राङ्कित प्रथम श्रेणीको आयोजना प्रमुख वा कार्यालय प्रमुखले,